

VZŤAH SEBAÚCTY ADOLESCENTOV S TÝM, ČO ROBIA A ČO ZAŽÍVAJÚ NA SOCIÁLNEJ SIETI FACEBOOK

Jarmila Tomková, Júlia Varholíková, Ivana Szamaranszká

VÚDPaP, Cyprichova 42, Bratislava, jarmila.tomkova@vudpap.sk

Úvod

Sebaúcta detí a dospievajúcich závisí od miery, do akej sa cítia byť kompetentné v oblastiach, na ktorých im záleží, od vnímanej miery sociálneho prijatia a pozitívneho sebaoptvrdenia (Harter, 1999). Facebook ako dominantný reprezentant internetových sociálnych sietí zohráva v kontexte plnenia potrieb adolescentov špecifickú rolu. Sociálne prijatie rovesníkmi a spätná väzba na ich self, jedny z hlavných charakteristík sociálnych sietí, sú významnými prediktormi sociálneho sebahodnotenia a well-beingu adolescentov. Frekvencia a polarita spätnej väzby na obsahy adolescentných profilov sa preukázali byť vo vzťahu so sebaúctou (Valkenburg a kol., 2006). Preto analyzujeme sebaúctu nielen vo vzťahu k používateľským návykom, ale aj vo vzťahu k zažívanému a iniciovanému negatívnemu správaniu na Facebooku.

Metodológia

Zber dát prebiehal v r. 2012 za súhlasu rodičov v priestoroch počítačových učební škôl skupinovým administrovaním elektronického dotazníka v prítomnosti výskumníčov. Vzorka zahŕňa 575 žiakov (545 z toho sú používatelia Facebooku) a je reprezentatívna pre populáciu druhých ročníkov SŠ a gymnázií na Slovensku. Výber bol stratifikovaný vzhľadom na veľkosť obce a geografické regióny a typ škôl. Respondenti sú vo veku 15-18 rokov; priemerný vek 16,5. V príspevku sú analyzované odpovede na otázky, týkajúce sa používania internetu všeobecne, používateľských návykov na Facebooku, zámerov a iných okolností jeho používania, subškály na zisťovanie negatívnych činov na Facebooku v roly obeť a aktéra. Miera sebaúcty bola zisťovaná pomocou RSES (Rosenberg self-esteem scale).

Výsledky

Väčšina (94.8%) adolescentov má profil na sociálnej sieti Facebook. Tí, ktorí ho využívajú a tí, ktorí nie, sa významne nelíšia v miere sebaúcty. Najčastejšie adolescenti Facebook navštevujú raz denne (25.3%). Hoci mávajú Facebookové okno otvorené najčastejšie 1-2 hodiny (33.9%), po pripojení jeho aktivitami bez prerušenia strávia najčastejšie menej ako pol hodinu (38.3%), 30-60 minút (29.4%). Dievčatá trvia pri aktivitách bez prerušenia signifikantne viac času ako chlapci ($F= 6.388$; $p=.012$), rovnako tak aj pri väčšine jednotlivých Facebookových aktivít. Najviac využívanými aktivitami sú čítanie- až 45.5% dospievajúcich ho využíva vždy alebo skoro vždy, keď sú na Facebooku.

Výsledky *korelačnej analýzy* potvrdzujú štatisticky nevýznamné vzťahy medzi sebaúctou a časom stráveným na internete, na Facebooku, frekvenciou pripájania sa k Facebooku či časom stráveným na sociálnej sieti bez prerušenia a to ani v rámci špecifických aktivít, ktoré Facebook ponúka- písanie statusov, prezeranie profilov, vyhľadávanie známych kontaktov, vyhľadávanie nových kontaktov, písanie správ, čítanie, písanie odkazov na profily iných, komentovanie obsahov, Like na obsahy iných, hry a aplikácie, skupiny a udalosti

(vytváranie/pozývanie), frekvencia zmeny profilovej fotografie. Vzťah sebaúcty s jednotlivými zámermi používania Facebooku (školské učely, bežné komunikovanie so známymi, komunikovanie s rodinou, komunikovanie s ľuďmi bežne nedostupnými k stretnutiam kvôli vzdialenosti, práca/brigády, hry, prezentovanie svojej identity prostredníctvom profilu, preverovanie vzťahov s rovesníkmi) bol taktiež štatisticky nevýznamný. Miera sebaúcty adolescentov dokonca štatisticky významne nesúvisí ani s nekorektným správaním sa k druhým na Facebooku (žiadnym zo sledovaných 15 negatívnych činov, ani so sumou negatívneho správania sa). Vzťahy medzi sebaúctou a spomínanými premennými boli nevýznamné pre celú vzorku (N=545) a to aj po eliminovaní možných intervenujúcich premenných (rod a zažívanie negatívnych činov na Facebooku od ostatných). Bez ohľadu na nesúvis so sebaúctou, v porovnaní s dievčatami chlapci robili druhým významne viac potenciálne zraňujúcich činov (U=10930.500; p=.000). Miera sebaúcty len slabو súvisela s množstvom a frekvenciou negatívnych činov zažívaných na Facebooku zo strany rovesníkov ($\rho=-.110$; p=.010).

Po dichotomizovaní premennej sebaúcty a následnej *variačnej analýze* sledovaných premenných v závislosti od jej miery (optimálna vs. so znížená sebaúcty), bola taktiež zistená väčšina nevýznamných vzťahov. 88.6% tínedžerov si nastavuje súkromie svojho profilu. Tí s nižšou sebaúctou majú profil častejšie verejný (14.2%) v porovnaní s adolescentmi s vyššou sebaúctou (10.5%); rozdiel však nie je štatisticky významný. Spomedzi negatívnych činov robených druhým bol významný len jeden rozdiel - adolescenti s nižšou sebaúctou významne častejšie druhých zastrášujú/sa im vyhrážajú (U= 25589.0; p=.019). Zdá sa to byť jedna z možných obranných stratégií, keďže skupina respondentov so zníženou sebaúctou zažíva na Facebooku signifikantne viac negatívneho správania od ostatných (F=4.616; p=.032). Významne častejšie zažili zverejnenie ponižujúcich obsahov (U=24464.5; p=.004) a následné pridávané posmešných či urážlivých komentárov k ponižujúcim obsahom (U=25462.5; p=.019), vysmievanie či nadávanie v čete/ správach (U=25484.0; p=.046), ohováranie (U=23374.5; p=.003), šírenie nepravdivých informácií o ich osobe (U=24940.0; p=.047), zneužitie osobných údajov zverejnených v profile (U=26428.0; p=.022), ukradnutie/zneužitie ich facebookovej identity (U=26431.0; p=.033). Významne častejšie cítia byť na Facebooku prehliadaní, ignorovaní (U=23105.5; p=.000). Po zážitku negatívnych rovesníckych činov sa adolescenti s nižšou sebaúctou cítili signifikantne viac rozrušení (F=6.63; p=.011) a to po dlhšiu dobu.

Diskusia a záver

V predchádzajúcom výskume (Tomková, 2010) bolo zistené, že sebaúcty adolescentov bola významne vyššia u tých, čo sa venujú online aktivitám, využívajúcimi špecifické zručnosti ako napr. vytváranie webstránok. V interakcii s rodom vykazoval vzťah sebaúcty a času tráveného na Facebooku odlišný trend. U chlapcov tí, ktorí na Facebook nechodia vôbec a tí, ktorí tam trávajú najviac času, mali najvyššiu sebaúctu. U dievčat boli tieto krajné póly spojené naopak so sebaúctou najnižšou. Predpokladali sme, že čas a frekvencia používania sociálnej siete je príliš všeobecná premenná, preto sme v aktuálnom výskume zaradili podrobnejšie premenné ohľadom jednotlivých aktivít a zámerov. Mehdizadehová (2010) zistila, že tí mladí používatelia Facebooku, ktorí boli obzvlášť angažovaní do aktualizovania svojich facebookových profilov, mali nižšiu sebaúctu. V našom aktuálnom výskume sa však

nepotvrdili žiadne vzťahy sebaúcty s časom tráveným na Facebooku, angažovanosťou do vytvárania vlastného profilu ani s ostatnými aktivitami, ktoré Facebook ponúka. Dievčatá sa významne viac angažujú vo všetkých aktivitách na Facebooku, čo je v súlade s rodovými rozdielmi typickými pre adolescenciu- pre dievčatá je viac ako pre chlapcov dôležitá komunikácia, vzťahy a pre ich sebaobraz potvrdenie od okolia (Schwalbe, Staples, 1991). Negatívne činy robené druhým na FB často považujú samotní aktéri za „srandu“ (Gregussová a kol., 2010) a s výnimkou zastrašovania rovnako so sebaúctou nesúviseli. Predpokladáme, že Facebook je už pre tínedžerov natoľko rozšírené a samozrejmé prostredie, že osobnostné premenné v jeho využívaní nezohrávajú významnú rolu. Zistili sme síce, že úzkostné deti sa signifikantne častejšie venujú vytváraniu vlastného profilu, prispievaniu na nástenky rovesníkov, komentovaniu a vytváraniu skupín (Varholíková a kol., 2013), miera sebaúcty však nesúvisí s tým, ako dlho a často sa konkrétnym aktivitám deti na Facebooku venujú a to nezávisle na rode či zažívaných negatívnych činoch.

V doterajších analýzach už sme zistili, že deti a adolescenti, ktorí na FB nikdy nezažili negatívne incidenty, sú významne menej úzkostní a majú signifikantne vyššiu sebaúctu ako tí, ktorí ich zažívajú. Takmer 40% sa nad nimi však ani nepozastaví a tí, ktorých potenciálne zraňujúce správanie aj obťažovalo (60.6%) boli opäť tí úzkostnejší a s nižšiu sebaúctu. Zároveň to boli tie deti a adolescenti, ktoré významne častejšie zažili šikanovanie online a offline (Tomková, 2013).

Napriek predošlým predpokladom, že adolescenti s nižšou sebaúctou majú tendenciu tráviť na internete a na Facebooku viac času a saturovať tým niektoré z aktuálnych potrieb, potvrdili sme, že okolnosti používania Facebooku sú nezávislé na sebaúcte. Komunikačné prostredie sociálnych sietí sa stalo pre nich samozrejmým a jeho využívanie o sebaobraz nevytvára. Sebaúcta však súvisí s tým, aké majú adolescenti vzťahy celkovo, či zažívajú negatívne rovesnícke činy a šikanovanie či už v prostredí tvárou v tvár alebo na Facebooku.

Literatúra

GREGUSSOVÁ, M., TOMKOVÁ, J., BALÁŽOVÁ, M. (2011). Dospievajúci vo virtuálnom priestore. Záverečná správa z výskumu 2010, Bratislava. Dostupné na <http://www.zodpovedne.sk/kapitola4.php?kat=materialy>.

HARTER, S. (1999). The construction of the self: a developmental perspective. New York : Guilford Press.

MEHDIZADEH, S. (2010). Self-Presentation 2.0: Narcissism and Self-Esteem on Facebook Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 13 (4), 357-364.

SCHWALBE, M.L., STAPLES, C.L. (1991). Gender Differences in Sources of Self-Esteem. Social Psychology Quarterly, 54 (2), 158-168.

TOMKOVÁ, J., BALÁŽOVÁ, M., GREGUSSOVÁ, M. 2010. Sebaúcta vo vzťahu k správaniu detí na internete. In HELLER, D., MICHÁLEK, P. (Eds.). Psychologické dny 2010 : Cesty psychologie a psychologie cest. Praha, PEF ČZU a ČMPS, 2011. CD-ROM.

TOMKOVÁ, J.(2013). Children experiencing negative incidents on Facebook. Analysis of the risk and harm. Prednáška prezentovaná 21.03.2013 na Youth 2.0. Connecting, Sharing and Empowering? UCSIA Antverpy, Belgicko.

VALKENBURG P. M., PETER, J., SCHOUTEN, A.P. (2006). Friend networking sites and their relationship to well-being and social self-esteem. *Cyberpsychology and behavior*, 9(5), 584-590.

VARHOLÍKOVÁ, J. (2013). Úzkostnosť v kontexte Facebooku. Prezentované na konferencii DVO Bratislava, 11.12.2012.

Abstrakt

Príspevok ponúka časť zistení výskumu používania internetových sociálnych sietí deťmi a adolescentmi. Vo vzťahu k miere sebaúcty je analyzovaná časť dát popisujúca užívateľské návyky, angažovanosť do jednotlivých aktivít a zámery používania Facebooku adolescentmi ako aj zažívané a iniciované negatívne činy. Vzorka zahŕňa 545 žiakov a je reprezentatívna pre populáciu 2. ročníkov SŠ a gymnázií Slovenska. Zber dát prebehol v r. 2012 skupinovým administrovaním elektronického dotazníka žiakom v prostredí školy za prítomnosti výskumníčov. Korelačná a variačná analýza bola robená pomocou SPSS 15. Boli zistené štatisticky nevýznamné vzťahy medzi sebaúctou a väčšinou premenných. Adolescenti so zníženou sebaúctou však zažívajú na Facebooku významne viac negatívnych činov, ktoré by mohli spadať do kategórie kyberšikanovanie. Facebookové aktivity a im venovaný čas, zámery, zabezpečenie profilu či potenciálne zraňujúce správanie k druhým sa významne nelíšili v závislosti od miery sebaúcty.

Kľúčové slová: Sebaúcta, Facebook, adolescenti, užívateľské návyky, negatívne činy na Facebooku.

Abstract

THE RELATIONSHIP OF ADOLESCENTS' SELF-ESTEEM WITH WHAT THEY DO AND WITH WHAT THEY EXPERIENCE ON THE FACEBOOK SOCIAL NETWORK

The contribution offers part of findings on the topic of the Internet social networking sites usage by children. In relation to the degree of self-esteem, the analysis was made out of the data that describe user habits, engagement in particular activities, intentions of using Facebook, and the experienced and initiated negative exploits. The sample includes 545 students of 2nd grades of secondary schools. The correlation and variance analysis was made with use of SPSS 15. The statistically insignificant relationships were found between self-esteem and the majority of the variables. However, the adolescents with lowered self-esteem experience significantly more negative exploits on Facebook. The time committed to Facebook activities, intentions, securing of the profile, or potentially harmful behavior to others did not significantly differ in children with adequate self-esteem and in children with lowered self-esteem.

The contribution offers part of findings of a wider conceived research focused on the topic of psychosocial development of children in the context of using the Internet and Internet social networking sites. In relation to the degree of self-esteem, the analysis was made out of the part of the data that describe user habits, engagement in particular activities and intentions of using Facebook by adolescents, as well as the experienced and initiated negative exploits. The sample includes 545 students and it is representative for the population of second grades of secondary schools in Slovakia. The data collection took place in the year 2012 by an electronic questionnaire group administered to students in school environment under the presence of the researchers. The correlation and variance analysis was made with use of SPSS 15. The statistically insignificant relationships were found between self-esteem and the majority of the variables. However, the adolescents with lowered self-esteem experience significantly more negative exploits on Facebook - the ones that might fall into the category of cyberbullying. Facebook activities and the time committed to them, intentions, securing of the profile, or potentially harmful behavior to others did not significantly differ in children with adequate self-esteem and in children with lowered self-esteem.

Key words: self-esteem, Facebook, adolescents, user habits, negative exploits on Facebook